

اولین همایش ملی فناوری در مهندسی کاربردی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی (NCTAE2016)
واحد تهران غرب، 21 بهمن ماه 1395

حیات روستاها با استفاده از کهن الگو تمدن کاریزی ایران باستان (نمونه موردی: روستا مصر واقع در شهرستان نائین استان اصفهان)

سعیده فیروزبخت، ژاله صابر نژاد

1- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب،

Email: saeede_firoozbakht@yahoo.com

2- استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب،

Email: jsabernejad@yahoo.com

چکیده

پهنه وسیعی از فلات مرکزی ایران دارای شاخصه‌های کویری می‌باشد شاخصه‌هایی که همواره مانع حضور و سکونت در این بخش بوده اند. روستاها سکونتگاه‌های ویژه‌ای هستند که از نظم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی خاصی پیروی می‌کنند اما امروزه بسیاری روستاهای کشور دستخوش مسائلی چون تخریب بافت‌های کهن و با ارزش روستائی، تشدید تخلیه بافت‌های روستائی، کاهش کیفیت زندگی، و مخدوش شدن هویت فرهنگی ساکنین شده‌اند. کویر همواره مفهومی از خشکی و بی آبی را به دنبال داشته است و آب در معماری کویر به عنوان اصلی ترین عنصر حیات بخش مطرح بوده است. در کویر آب نیست اما هر خطی برخاک یادآور خاطره آب و مهمترین عامل شکل دهنده به فضای زندگی مردم است. هدف به جریان افتادن حیات؛ در دل کویر در طول تاریخ ذهن خلاق بشر را به خود مشغول داشته، تا به شیوه‌های گوناگون در جستجوی کشف راه‌حل‌های بدیع و خلاقانه برای رفع این مسأله بوده است. استخراج آب‌های زیرزمینی به صورت قنات، به عنوان یکی از پدیده‌های شگفت انگیز دست ساخته انسان، توجه بسیاری از مورخان و پژوهشگران را نیز به خود جلب نموده‌اند. این پدیده علاوه بر آب‌رسانی به صورت مستقیم، به صورت غیر مستقیم بر ساختار فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، معماری و شهرسازی جوامع و نهایتاً در محیط‌زیست و حیات آدمی نیز تأثیر گذاشته است، در این تحقیق از طریق تعریف سازمان و سازمان طبیعی سیستم قنات به بازخوانی مجدد و بار دیگر با تعریف تمدن کاریزی به احیا روستا مصر پرداخته می‌شود. این مقاله، ضمن مطالعه و بررسی فن‌آوری پایدار قنات در فرهنگ ایرانی و تأثیر آن بر محیط زیست و منظر طبیعی، به امر ضرورت ترویج استفاده از این اثر، در جنبه‌های فنی-زیست محیطی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی آن می‌پردازد. بررسی‌های اولیه در روستا مصر از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی آغاز، و با انتخاب روش توصیفی-تحلیلی به رابطه تأثیرات برون سازمانی قنات و نحوه عملکرد آن در روستا مصر می‌پردازد.

اولین همایش ملی فناوری در مهندسی کاربردی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی (NCTAE2016)
واحد تهران غرب، 21 بهمن ماه 1395

کلمات کلیدی: حیات روستاهای کویری، قنات، فرهنگ و تمدن، تمدن کاریزی، روستامصر.

1. مقدمه

آب در گذر تاریخ همیشه و همه جا یکسان بدست نیامده است. در این میان بسیاری از شهرهای کویری ایران موجودیت و مدنیت خود را در طول تاریخ، مدیون سازه‌ای به ظاهر ساده، اما بسیار ارزشمند و کاملاً بومی هستند. آن سازه چیزی نیست جز قنات. تکنیکی که با گذشت زمان، بدلیل عدم آموزش‌ها و فرهنگ‌سازی‌های لازم، بسیاری از نظام‌های مدیریت سنتی از هم گسیخته شده و جای خود را به نظام‌های مدرن داده‌اند. باید گفت محو قنات، تنها از بین رفتن و نابود شدن شیوه استحصال آب و یا یک نوع از انواع بهره‌برداری از منابع آب نیست، بلکه محو یک فرهنگ و یک میراث گران‌بهای تاریخی است. از سوی دیگر، با توجه به خشکسالی‌های اخیر و افزایش نیاز به آب به دلایل گوناگون و نقشی که قنات‌ها در این راستا ایفا می‌کنند، برنامه‌ریزی درست و مدیریت همه جانبه قنات‌ها لازم به نظر می‌رسد. لازم به ذکر است پرداختن با تاریخچه، نحوه ساخت و عملکرد قنات هدف اصلی نبوده و در این بخش به تعاریف مبانی اولیه و سپس به معرفی روستا در وضع موجود اشاره شود تا با شناخت از روستا و در نظر گرفتن مجموعه‌ای از تدابیر به ترویج این کهن الگو با هدف برقراری، تعادل با محیط زیست به تعریف مجدد تمدن کاریزی پرداخت.

2. آب و توسعه پایدار جهانی

هیچ کشوری بدون اطمینان از داشتن آب نمی‌تواند ثبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی واکولوژیکی خود را حفظ کند این در حالی است که بدون تثبیت گازهای گلخانه‌ای اتمسفر، امنیت نسل‌های آینده از نظر آب و غذا نیز تأمین نمی‌شود. در حد یک شعاردل‌فریب باقی خواهد ماند. آینده‌شناسی به عنوان یکی از حوزه‌های تحقیق که در امر توسعه پایدار دارای اهمیت به سزایی است، هرگز از ارزش عملی والایی برخوردار نبوده است؛ در این مورد به خصوص ناگزیریم که وقایع‌نگار آینده باشیم. لازم است به جای آن که گذشت زمان را متوقف و رابطه آدمی را با آینده قطع کنیم، امکان تداوم نسل‌های آینده را فراهم آوریم؛ هدیه گران‌بهایی که از آینده به زمان حال می‌رسد، تمامیت معنی زندگی است. بنابراین، در امر توسعه پایدار منابع آب جهان بایستی آینده‌شناس باشیم تا وقایع‌نگار آن‌چه در آینده اتفاق خواهد افتاد بر این مبناست که ال‌رتس¹ و همکاران (1991) با آینده‌نگری دستیابی به توسعه پایدار در عرصه منابع آب را شامل فرآیندهای مختلف برنامه ریزی و طراحی، بهره‌برداری و نگهداری سامانه‌های منابع آب و شرایط خاص دیگری دانسته، برای نیل به توسعه پایدار در منابع آب، شرایط ذیل را پیشنهاد می‌کنند:

- فنی: طراحی و مدیریت موثر پروژه‌های آبی در گرو ایجاد تعادل بین متغیرهای عرضه و تقاضا قرار دارد.
- زیست محیطی: چنین پروژه‌هایی نبایستی اثرات منفی زیست محیطی درازمدت داشته باشند.

¹ Alarets